

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Проект розвитку ринків капіталу

15 лютого 2007 року

ПРАКТИКА ІНДЕКСУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Індексацією називають регулярний перегляд і коригування пенсійних виплат з метою врахування змін, що відбулися в економіці. У більшості країн на сьогодні індексують пенсії, що виплачуються за солідарною пенсійною системою. Найширше вживаними є два індекси: відсоткове зростання середніх споживчих цін та відсоткове зростання середнього рівня заробітної плати. Дедалі більше країн починають застосовувати поєднання індексування пенсій з врахуванням підвищення як середньої заробітної платні, так і середніх споживчих цін.

Як правило, пенсії індексуються раз на рік. Однак кілька країн роблять це двічі на рік. У Росії пенсії індексуються щоквартально, однак пенсійні виплати збільшують лише у тому випадку, коли середні ціни зросли на 6 або більше відсотків після попереднього підвищення рівня пенсійних виплат.

Менш поширеним є спосіб індексування, коли підвищення пенсій прив'язується до збільшення мінімального рівня зарплати або до офіційного рівня прожиткового мінімуму. Різні варіації цього способу переважно вживаються у країнах Східної Європи. Цей метод не є широко вживаним, і ми його не рекомендуємо стосовно солідарного пенсійного забезпечення. Він не пов'язаний з об'єктивними вимірами зміни економічних реалій, як от середні ціни чи середня заробітна плата. Мінімальна зарплата і мінімальний прожитковий рівень є суб'єктивними за своєю природою і можуть призводити до політичного маніпулювання.

Індекс цін порівняно до індексу зростання заробітної плати

У країнах з розвинутою економікою середні зарплати зростають вищими темпами, ніж середні ціни. Випереджаючий темп зростання зарплат пояснюється підвищенням продуктивності праці. Зростання середнього рівня зарплат відображає підвищення середніх споживчих цін плюс загальне по країні зростання продуктивності праці. Коли пенсії індексуються відповідно до середніх цін, купівельна спроможність пенсійних сум підтримується протягом усього періоду отримання пенсії, незалежно від того, скільки проживе пенсіонер. Індексування в залежності від зростання середніх зарплат підвищує купівельну спроможність отриманих пенсійних виплат. Величина цього збільшення пенсії визначається ступенем зростання середньої продуктивності праці. Це передбачено принципом, що рівень заробітної плати визначає не уряд, а ринок.

Багато країн віддають перевагу індексуванню пенсій в залежності від рівня цін, а не від рівня зростання зарплат з таких причин:

1) Індексування на базі середніх споживчих цін забезпечує підтримання купівельної спроможності пенсій і є менш обтяжливим для бюджету, ніж індексування на рівні середньої зарплати;

2) Продуктивність праці забезпечують працюючі, а не пенсіонери. Тому працюючих не слід змушувати ділитися з пенсіонерами прибавкою від продуктивності праці;

3) Продуктивність праці – це рушій економічного зростання. Працюючі повинні мати усі доступні можливості мотивації для підвищення продуктивності праці, а тому їх не слід змушувати ділитися результатами такого підвищення з пенсіонерами.

Визначення зарплат і цін

Країни використовують різні способи розрахунку цін і зарплат. Зростання цін зазвичай розраховується на основі зміни національного індексу споживчих цін. У деяких країнах існують різні індекси цін для міського і сільського населення. Інколи використовується лише індекс цін у містах. Це особливо логічно, якщо у сільській місцевості пенсію отримує незначна частина населення. Більшість пенсіонерів були міськими мешканцями протягом років їх робочого стажу, і значна їх частина продовжує мешкати у містах після досягнення пенсійного віку.

Розрахунок зарплат для цілей індексування пенсій має більше різновидів. У деяких країнах використовують валову зарплату. У інших - використовують чисту зарплату, що залишається після сплати податків. Ще в інших країнах вираховують із заробітної плати обов'язкові внески працівників у соціальні фонди. Чиста зарплата відображає ту зарплату, яку частково заміняє солідарна пенсія.

Мірою зарплати може бути зарплата за рік, середня зарплата на місяць або погодинна ставка. Зміни у відсотках можуть бути різними по кожному з цих підходів. Часто у розрахунок зарплат беруть зарплату працівників, зайнятих у промисловості, або зарплати міського населення, оскільки внески у солідарну систему здійснюють мало осіб, що мешкають у сільській місцевості.

Деякі країни використовують зміну у середній зарплаті, на базі якої сплачуються внески у солідарний пенсійний фонд. Має місце тенденція до більш активного використання цього підходу до виміру зарплат. Використання середніх зарплат, з яких сплачуються внески, забезпечує кращий баланс між зростанням надходжень від внесків та зростанням пенсійних виплат. Це часто вважають більш справедливим підходом, оскільки пенсійні виплати повинні базуватися на внесках до пенсійної системи. Якщо зарплата не обліковується як база для пенсійних внесків, її також не слід враховувати у підвищення пенсійних виплат.

Обмеження збільшення пенсій шляхом індексування

У багатьох країнах пенсійні виплати збільшують лише після того, як досягнуто певного контрольного рівня після останнього підвищення. Наприклад, у Бельгії пенсії підвищують лише тоді, коли це збільшення перевищує на 2% зміну споживчих цін. У США для підвищення пенсій потрібно, щоб спочатку споживчі ціни зросли на 3%. У Росії зростання пенсій можливе за умови зростання споживчих цін на 6% після останнього підвищення. А у Білорусії пенсії підвищують, якщо ціни зростають на 15%. Це, мабуть, найвищий рівень серед усіх країн, де індексуються пенсії. Жодна з країн з нашої вибірки не встановлює максимальне обмеження індексування. На практиці, під час періодів високої інфляції і нестабільності економіки країни часто встановлюють граничний (максимальний) рівень, на який можна підвищувати пенсії, і тоді фактично ніякого підвищення пенсій не відбувається. Пенсіонери потерпають у такі часи, як і решта населення. Однак, нерідко пенсіонери страждають більше і довше, ніж інші категорії населення.

Порівняння з іншими країнами

У запропонованій далі таблиці наводимо порівняння способів індексування пенсій у 21 країні Східної і Західної Європи. Кілька країн, які не увійшли у цю таблицю, здійснюють підвищення пенсій лише на дискреційній основі. Разове, а не регулярне індексування й підвищення пенсій тепер рідко зустрічається як у Східній, так і у Західній Європі.

Способи індексування пенсій та момент підвищення пенсійних виплат у країнах Східної та Західної Європи

Країна	Індексування пенсій у % від зростання споживчих цін	Індексування пенсій у % від зростання середньої зарплати
Західна Європа		
Бельгія	100	--
Фінляндія	80	20
Франція	100	--
Німеччина		100
Італія	75-100*	--
Голландія		100
Норвегія	100	--
Португалія	100	--
Іспанія	100	--
Швейцарія	50	50
Велика Британія	100	--
Східна Європа		
Білорусь	-	100
Хорватія	50	50
Чеська Республіка	100	**
Естонія	50	50
Угорщина	50	50
Латвія	50	50
Молдова	50	50
Польща	80	20
Росія	100***	--
Словацька Республіка	50	50

Примітки:

* **Італія:** Італія використовує прогресивно зростаюче коригування для компенсації зростання середніх цін. Особи з меншими пенсіями отримають більші надбавки у процентах

** **Республіка Чехія:** Вимогою закону є віднесення третьої частини зростання реальних зарплат на коригування пенсій у зв'язку із зростанням цін. Зростання реальних зарплат – це зростання середнього рівня зарплат у відсотках мінус середнє зростання цін у відсотках.

*** **Росія:** Пенсії індексуються щоквартально, однак пенсії підвищуються лише за умови зростання кумулятивного індексу інфляції (після останнього підвищення пенсій) принаймні на 6%. В інших країнах умовою є зростання цін на 2% або 3%. У Білорусі пенсії індексують лише за умови зростання середньої зарплати на 15% або більше.